

Kansantaloustieteen valtakunnallinen jatkokoulutusohjelma: menneisyys ja tulevaisuus*

Mikko Puhakka

Professori

Oulun yliopisto

Vieraileva tutkija

Pennsylvanian yliopisto

Syntymäpäiväjuhlissa on tapana katsoa taaksepäin ja juhlistaa menneitä saavutuksia, mutta vielä tärkeämpää on katsoa eteenpäin. Nyt on syytä juhlia Kansantaloustieteen valtakunnallisen jatkokoulutusohjelman (KAVA) 20-vuotista taivalta ja olla ylpeitä siitä. Katson taaksepäin ja pohdin myös, mitä suomalaiselle (kansan)taloustieteelle ja sen tohtorikoulutukselle mahdollisesti tapahtuu tulevaisuudessa.

Normaalissa kansainvälisessä tiedekorkeakoulumaailmassa, jossa maailman parhaimmat taloustieteen laitokset lähes poikkeuksetta toimivat ja jossa tutkimuksella on korostunut asema, KAVAn tyyppinen organisaatio on tarpeeton. Miksi? Sellaisissa yliopistoissa ja korkeakouluissa jatkokoulutuksesta huolehtivat laitokset itse, eivät kansalliset yhteistyöorganisaatiot!

Suomalaisissa yliopistoissa, joissa kansantaloustiedettä tutkitaan ja opetetaan, useimmat laitokset ovat kautta historian olleet pieniä ja

niissä on ollut vain muutama professori ja tutkija! Näin on tälläkin hetkellä suurimmassa osassa niistä yhdestätoista yliopistosta, jotka ovat KAVAn jäseniä ja joissa kansantaloustiedettä voi opiskella maisteriksi asti ja jatkaa siitä tohtorin tutkintoon.

Kansantaloustieteen valtakunnallinen jatkokoulutusohjelma perustettiin kesäkuun alussa vuonna 1989 Helsingin yliopistossa pidetyssä kokouksessa. Kokous kesti vain 20 minuuttia ja sen puheenjohtajana toimi Helsingin yliopiston kansantaloustieteen professori Jouko Pounio. Kokoukseen osallistuivat eri kansantaloustieteen laitosten tai vastaavien edustajat sekä Yrjö Jahnssonin säätiön edustaja. Opetustointi alkoi tammikuussa 1990 luennoimallani makroteorian kurssin ensimmäisellä osalla.

KAVA ei syntynyt tyhjästä noin vain ja nopeasti. Monet suomalaiset taloustieteilijät olivat jo aikaisemmin ymmärtäneet vakavasti otettavan tieteellisen jatkokoulutuksen puutteet Suomessa: laitokset olivat liian pieniä ja liian hajallaan ympäri maata pystyäkseen järjestämään tohtorikursseja itse.

Meillä oli jonkin verran perinteitä, jonka varaan KAVA voitiin pystyttää. Suomen Pankin

* Kirjoitus perustuu KAVAn 20-vuotisjublassa 14.10.2009 HECERissä pitämäni juhlapuheeseen.

taloustieteellisessä tutkimuslaitoksessa tehtiin 1950- ja 1960-luvuilla joukko kansantaloustieteen väitöskirjoja. Jouko Paunio johdolla Helsingin yliopistossa vuonna 1970 aloittanut rahateoreettisen tutkimuksen työryhmä oli merkittävä ja toimiva jatkokoulutusyksikkö ja jopa ”väitöskirjatehdas”.

Monet tämän hetken merkittävimmät suomalaiset tutkijat kirjoittivat väitöskirjansa yksikön suojissa. Yrjö Jahnssonin säätö järjesti vuodesta 1975 vuoteen 1989 asti yhdeksän erikoisteemoihin keskittyneitä tutkijakoulutuskurssia. Monilla tutkijoilla oli myös kokemuksia erinomaisista ulkomaisista taloustieteen laitoksista. Suomalaisella kansantaloustieteellä oli siis kokemusta, taustaa ja ideoita pistää pystyyn KAVA!

1980-luvun puolessavälissä keskusteltiin taloustieteilijöiden piirissä systemaattisen jatkokoulutuksen aloittamisesta Suomessa. Yhden ehdotuksen tekivät Seppo Honkapohja ja Vesa Kanninen. Oli ehdotuksia toki muitakin!

Monen asian eteenpäin vieminen siihen aikaan Suomessa vaati, että pistetään pystyyn komitea tai työryhmä. Opetusministeriö asettikin työryhmän vuonna 1986 pohtimaan kansantaloustieteellisen tutkimuksen kehittämistä Suomessa. Työryhmän puheenjohtajana toimi opettajani, kauppakorkeakoulun ekonometrian professori, Arvi Leponiemi. Komitean työ valmistui helmikuussa 1987. Onneksi työryhmän työ ei uppoutunut monen muun komiteamietinnön tapaan arkistojen pölyihin, vaan se johdi hiukan myöhemmin KAVAn perustamiseen.

Perustamistyö annettiin Helsingin yliopiston vastuulle. Käytännön työtä tehtiin Paunio johdolla kokoontuneessa työryhmässä, jossa olivat mukana Tampereen yliopiston kansainvälisen talouden professori Pekka Ahtiala, Seppo Honkapohja ja tämän kirjoittaja.

KAVAn perustaminen oli annetuissa olosuhteissa tarpeellista ja viisasta ja todella tosi hieno juttu. Ja erityisesti näin oli pienille suomalaisille kansantaloustieteen laitoksille! Se osoitti, että suomalaiset kansantaloustieteilijät olivat aikaansa edellä ja hyvin pitkälle yksimielisiä siitä, minkälaisen hyvin toimivan kansantaloustieteen jatkokoulutusohjelman tulee olla. KAVAA pidettiin myös pohjoismaisten kollegojen piirissä esimerkillisen hyvin toimivana järjestelmänä. Yksimielisyys KAVAA perustettaessa ei ollut triviaali asia, sillä esimerkiksi sosiologit eivät tällaiseen yksituumaisuuteen pystyneet, tai ehkeivät sitä edes halunneetkaan. Näytti siltä, että jokaisella sosiologian professorilla oli oma käsityksensä siitä, miten ja minkälaista jatkokoulutusta opiskelijoille tulee antaa.

Miksi olimme niin yksituumaisia tässä asiassa? Yksi selitys on varmaankin tieteenalassamme ja sen kansainvälisissä käytännöissä. Katsottiin, että kaikilla ammattiekonomisteilla ja vakavasti otettavilla tutkijoilla tulee olla samat perustiedot niin talousteoriasta kuin sen käyttämistä empiirisistä menetelmistäkin.

Esimerkiksi Yhdysvalloissa toimivat tohtoriohjelmat olivat perusrakenteeltaan lähes samanlaisia: mikro, makro ja ekonometria syksyllä ja keväällä. Paljon mikään ei noin 25 vuodessa ole muuttunut. Esimerkiksi Pennsylvanian yliopiston tohtoriohjelmassa on nyt syksyllä ensimmäisen vuoden opiskelijoille tarjolla kaksi mikroteorian kurssia eikä yhtään makron kurssia. Keväällä on sitten päinvastoin.

KAVA oli todellinen edelläkävijä ja esimerkki monille muille tieteenaloille Suomessa. Opetusministeriön alaisuudessa toimivat tutkijakoulut aloittivat toimintansa vasta vuonna 1995 eli vasta kuusi vuotta KAVAn perustamisen jälkeen.

Kuinka hyvin KAVA on sitten toiminut näinä menneinä 20-vuotena? Toiminnan alussa keskityttiin edesauttamaan yliopistoja tuottamaan enemmän tohtorin tutkintoja. Täytyy muistaa, että KAVA on yliopistoja avustava organisaatio. Koko ajan on kuitenkin keskitytty myös koulutuksen laadun ja siitä seuraavan tutkimuksen laadun parantamiseen.

On olemassa henkilöitä, jotka ovat suorittaneet aikanaan KAVAn peruskurssit, tehneet erinomaisen väitöskirjan ja tulleet erittäin hyviksi tutkijoiksi. Iltapäivän toinen juhlapuhuja, professori Matti Liski, joka oli KAVAn ensimmäinen tutkijatohtori, on oiva esimerkki sellaisesta henkilöstä.

Tohtoreiden lukumäärä saatiin aika nopeasti nostettua vuonna 1989 asetettuun tavoitteeseen eli kymmeneen tohtoriin vuodessa. Ennen KAVAA Suomessa väitteli noin viisi henkilöä vuodessa. Nykyään Suomessa valmistuu noin 15 ”kansantaloustieteen” tohtoria vuodessa.

Vakavasti otettavat tutkijat eivät ole kiinnostuneita määrästä vaan laadusta. Mm. tämän vuoksi KAVAn opetustoimintaa ja kurssien tarjontaa on ponnekkaisesti kehitetty kohti ”yhdysvaltalaista ideaalimallia”. Nykyinen johtaja on tässä asiassa tehnyt erinomaista ja pitkäjänteistä työtä vieden erityisesti erikoiskurssien tarjontaa oikeaan suuntaan.

Esitän nyt muutaman huomion tulevaisuudesta: Mihin suomalainen kansantaloustiede ja sen tohtorikoulutus ovat menossa? Tämän hetken tilassa tai tilanteessa näen hyviä asioita ja huonoja asioita.

Uskon, että suomalaisen kansantaloustieteen tutkimus on hyvälaatuista. Julkaisujen määrä on hyvällä tasolla, ja laatu (toivottavasti) paranee koko ajan.

Helsingin kaupparkeakoulun kansantaloustieteen laitos on kansainvälisen mittapuun

mukaan erittäin hyvätasoinen ja siellä tehtävän tutkimuksen laatu on erittäin korkeatasoista, ja nähdäkseni, paranee koko ajan. Laitoksella valitsee erinomainen ilmapiiri, joka on perua aika kaukaa menneisyydestä. Tosin laitos on vieläkin henkilökunnan ja professoreiden lukumäärällä mitattuna melko pieni.

Meillä kaikilla taloustieteilijöillä, ja ennen kaikkea alan professoreilla, on suuri vastuu tieteenalamme asemasta ja tilasta Suomessa. Ongelma tässä on se, että oma etu ja oman yliopiston etu ovat joskus ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa. Mutta ei kai olisi mukavaa, jos kymmenen vuoden päästä Suomessa olisi vain 15, tai vähemmän, kansantaloustieteen professoria! Emme voi koko ajan tuijottaa vain ”omaan napaamme”. Tieteenalamme on niin pieni, että se saattaa yliopistoissa jauhautua kuoliaaksi ja häipyä lähes kokonaan, jos emme tee mitään!

Emme oikein tahdo pystyä olemaan ”ykkösaine” yhteiskuntatieteellisissä tiedekunnissa emmekä myöskään kaupparkeakouluympäristössä. Tästä syntyy oppiaineellemme paineita, jos yliopistojen taloudellinen tilanne huononee. Olen kokenut sellaisia paineita toimiessani molemmissa ympäristöissä kansantaloustieteen professorina.

Mm. näiden syiden takia yritin muutama vuosi sitten herättää tai aloittaa vakavaa keskustelua kollegoiden kanssa tieteenalamme tilasta ja tulevaisuudesta Suomessa. Keskustelu ei johtanut oikeastaan mihinkään ja olen vieläkin hyvin pettynyt monien kollegoideni välinpitämättömyyteen asiassa. Emme kai halua olla se sukupolvi, joka hukkasi kansantaloustieteen Suomesta lähes kokonaan!

Tämä kysymys ja edelläkuvaamani uhkat kiteytyvät luonnollisesti kysymykseen, kuinka monta (kansan)taloustieteen laitosta Suomessa

pitäisi olla? Tämä kysymys ei ole ennen esittämätön eikä tuore. Ehdotin jo vuonna 1992 Kanava-lehdessä yhdessä Professori Jouko Ylä-Liedenpohjan kanssa kirjoittamassani kirjoituksessa, että Suomessa tulisi olla vain neljä kansantaloustieteen laitosta. Ehkäpä tyhmänrohkea veto omasta puolestani, koska olin vasta tullut Lapin yliopiston kansantaloustieteen professoriksi ja yksi lakkautettavista tai muualle siirrettävistä laitoksista ehdotuksessamme oli Lapin kansantaloustiede!

Nykyiset kaikki 11 yksikköä eivät ole elinkelpoisia tulevaisuudessa nimenomaan kun katsotaan kansainvälistä korkeakoulujen välistä kilpailua. Ilman tieteenalamme virkojen siirtoja muualle, ne siirretään yliopistojen sisällä helposti joihinkin muihin oppiaineisiin tai lopetetaan kokonaan. Lähdettyäni Lapista, virkani siirrettiin markkinointiin. Jos emme ole aloitteellisia, ja saattaa olla, että nyt on jo liian myöhäistä tehdä mitään, kansantaloustieteen

professoreiden määrä Suomessa, jossa niitä jo nyt on aika vähän verrattuna esimerkiksi Ruotsiin, vähenee entisestään. Emme varmaankaan toivo tällaista kehitystä!

Kilpailu laitosten välillä on hyvä asia. En kuitenkaan usko, että meillä Suomessa olisi resursseja ylläpitää kovin montaa laitosta ja niiden välillä toimivaa kilpailua. Näen, että kilpailemme Tukholman ja muiden eurooppalaisten yliopistojen kanssa. Tässä katsannossa saattaisi olla järkevää, että meillä Suomessa olisi vain yksi 30–40 professorin laitos!

Edelläkuvatussa tilanteessa KAVA tulisi tarpeettomaksi. Mutta lähitulevaisuudessa KAVA on oleellisen tärkeä instituutio suomalaiselle kansantaloustieteelle. Ja erityisesti pienten laitosten kannalta, joita itsekin edustan, se on elinehto kansantaloustieteen tohtorikoulutuksessa! Jatkakoon KAVA hyvää työtään niin kauan kuin sitä tarvitaan! □